Diszkrét matematika 2.

Szoftvertervező szakirány
Polinomok

Juhász Zsófia
jzsofia@inf.elte.hu, jzsofi@gmail.com
Mérai László diái alapján

Komputeralgebra Tanszék

2019. ősz

Műveletek

Definíció (művelet)

Egy X halmazon értelmezett (r-változós, „r-ér") művelet alatt egy $*: X^r \to X$ függvényt értünk.
Egy X halmazon értelmezett binér (kétváltozós) művelet egy $*: X \times X \to X$ függvény. Gyakran $*(x, y)$ helyett $x * y$-t írunk.
Egy X halmazon értelmezett unér (egyváltozós) művelet egy $*: X \to X$ függvény.

Példa

- $\mathbb{C}$ halmazon az $+$ is, és $\cdot$ is binér műveletek.
- $\mathbb{C}$ halmazon az $\div$ (osztás) nem művelet, mert $\mathrm{dmn}(\div) \neq \mathbb{C} \times \mathbb{C}$.
- $\mathbb{C}^* = \mathbb{C} \setminus \{0\}$ halmazon az $\div$ binér művelet.
- $\mathbb{C}$ halmazon a 0 illetve 1 konstans kijelölése nullér művelet.
- $\mathbb{R}^n$ $(n > 1)$ vektortéren a vektorok skaláris szorzása nem művelet, mert $\mathrm{rng}(\langle , \rangle) = \mathbb{R} \neq \mathbb{R}^n$ (a szorzás eredménye nem vektor)
- $\mathbb{R}^n$ vektortéren egy adott $\lambda \in \mathbb{R}$ skalárral való szorzás unér művelet

Algebrai struktúrák

Definíció (algebrai struktúra)

A $(H; M)$ pár algebrai struktúra, ha H egy halmaz, M pedig H-n értelmezett műveletek halmaza.

A $(H; \{*, +, \circ\})$ jelölés helyett a $(H; *, +, \circ)$ jelölést is használhatjuk.

Definíció (grupoid)

Ha az M művelethalmaz egyetlen műveletet tartalmaz, és az egy binér művelet, akkor a $(H; M)$ struktúrát grupoidnak nevezzük.

- $(\mathbb{N}; +)$ algebrai struktúra, mert természetes számok összege természetes szám, és grupoid is.
- $(\mathbb{N}; -)$ nem algebrai struktúra, mert például $0 - 1 = -1 \notin \mathbb{N}$.
- $(\mathbb{Z}; +, \cdot)$ algebrai struktúra, mert egész számok összege és szorzata egész szám, de nem grupoid, de nem grupoid, mert két művelet van.
- $(\mathbb{C}; +, \cdot)$ algebrai struktúra, mert komplex számok összege és szorzata komplex szám, de nem grupoid, mert két művelet van.

Félcsoportok

Definíció (félcsoport)

A $(G;*)$ grupoid félcsoport, ha $*$ asszociatív G-n, azaz, ha:

$$\forall a,b,c \in G : (a*b)*c = a*(b*c).$$

Definíció (egységelem/semleges elem, monoid)

Ha a $(G;*)$ félcsoportban létezik olyan $s \in G$ elem, amelyre $\forall g \in G : s*g = g*s = g$,akkor az s elemet semleges elemnek (más néven egységelemnek) nevezzük.
Ekkor $(G;*)$ semleges elemes félcsoport, egységelemes félcsoport, más néven monoid.

- $\mathbb{N}$ az $+$ művelettel egységelemes félcsoport a 0 egységelemmel.
- $\mathbb{Q}$ a $\cdot$ művelettel egységelemes félcsoport az 1 egységelemmel.
- $\mathbb{C}^{k\times k}$ a mátrixszorzással egységelemes félcsoport az egységmátrixszal mint egységelemmel.

Csoportok

Definíció (elem inverze)

Legyen $(G; *)$ egy egységelemes félcsoport e egységelemmel. A $g \in G$ elem inverze az a $g^{-1} \in G$ elem, melyre $g * g^{-1} = g^{-1} * g = e$.

Egy elemnek nem feltétlenül létezik inverze, de ha létezik, akkor egyértelmű. (Miért is? Kell hozzá a művelet asszociativitása!)

Definíció (csoport)

Ha a $(G; *)$ egy egységelemes félcsoportban minden $g \in G$ elemnek létezik inverze, akkor $(G; *)$ csoport.

Definíció (Abel-csoport)

Ha a $(G; *)$ csoportban a $*$ csoportművelet kommutatív, azaz:

$$\forall : g_1, g_2 \in G : g_1 * g_2 = g_2 * g_1,$$

akkor $(G; *)$ Abel-csoport.

Csoportok

Példák csoportokra:

- $(\mathbb{Z}; +)$, $(\mathbb{Q}; +)$, $(\mathbb{R}; +)$ és $(\mathbb{C}; +)$ a 0 egységelemmel Abel-csoportok.
- $(\mathbb{Q}^*; \cdot)$, $(\mathbb{R}^*; \cdot)$ és $(\mathbb{C}^*; \cdot)$ az 1 egységelemmel Abel-csoportok, ahol $\mathbb{Q}^* = \mathbb{Q} \setminus \{0\}$, $\mathbb{R}^* = \mathbb{R} \setminus \{0\}$ és $\mathbb{C}^* = \mathbb{C} \setminus \{0\}$.
- $\{M \in \mathbb{C}^{k \times k} : \det M \neq 0\}$ a mátrixszorzással, és az egységmátrixszal mint egységelemmel, csoport (de $k > 1$ esetén nem Abel).
- $X \to X$ bijektív függvények a kompozícióval, az $id_X : x \mapsto x$ identikus leképzéssel mint egységelemmel csoport, de nem Abel-csoport.

Gyűrűk

Definíció (disztributivitás)

Legyen $(R; \oplus, \otimes)$ algebrai struktúra, ahol $\oplus$ és $\otimes$ binér műveletek. Azt mondjuk, hogy teljesül a $\otimes$-nak a $\oplus$-ra vonatkozó bal oldali disztributivitása, illetve jobb oldali disztributivitása, ha
$\forall k, l, m \in R$-re: $k \otimes (l \oplus m) = (k \otimes l) \oplus (k \otimes m)$, illetve
$\forall k, l, m \in R$-re: $(l \oplus m) \otimes k = (l \otimes k) \oplus (m \otimes k)$.

Példa

$(\mathbb{Z}; +, \cdot)$ esetén teljesül a szorzás összeadásra vonatkozó mindkét oldali disztributivitása.

Szokásos elnevezések, bevett jelölések

$(R; \oplus, \otimes)$ két binér műveletes algebrai struktúra esetén szokás az $\oplus$ műveletet „összeadásnak" és a $\otimes$ műveletet „szorzásnak" nevezni (ha nem okoz félreértést). Az $\oplus$-ra vonatkozó semleges elemet ekkor nullelemnek, a $\otimes$-ra vonatkozó semleges elemet egységelemnek nevezzük. A nullelem szokásos jelölése 0, az egységelemé 1, esetleg e.

Gyűrűk

Definíció (gyűrű)

Az $(R; \oplus, \otimes)$ két binér műveletes algebrai struktúra gyűrű, ha

- $(R; \oplus)$ Abel-csoport (kommutatív csoport a 0 semleges elemmel);
- $(R; \otimes)$ félcsoport;
- teljesül a $\otimes$-nak a $\oplus$-ra vonatkozó mindkét oldali disztributivitása.

$(R; \oplus, \otimes)$ gyűrű 0 nulleleme tehát $(R; \oplus)$ Abel-csoport egységeleme.

Példa: $(\mathbb{Z}, +, \cdot)$ gyűrű.

Állítás (Nullelemmel való szorzás gyűrűben)

Legyen $(R; \oplus, \otimes)$ *gyűrű* $0 \in R$ *nullelemmel. Ekkor* $\forall r \in R$ *esetén* $0 \otimes r = r \otimes 0 = 0$.

Bizonyítás

$0 \otimes r = (0 \oplus 0) \otimes r = (0 \otimes r) \oplus (0 \otimes r)$. *Mindkét oldalhoz hozzáadva* $0 \otimes r$ *additív inverzét,* $-(0 \otimes r)$*-t:*
$0 = (0 \otimes r) \oplus -(0 \otimes r) = (0 \otimes r) \oplus ((0 \otimes r) \oplus -(0 \otimes r)) = (0 \otimes r) \oplus 0 = 0 \otimes r$
A másik állítás bizonyítása ugyanígy.

Gyűrűk

Definíció (egységelemes gyűrű)

Az $(R;\oplus,\otimes)$ gyűrű egységelemes gyűrű, ha R-en a $\otimes$ műveletre nézve is van egységelem. (Azaz, ha $(R;\otimes)$ egységelemes félcsoport.) Az egységelem szokásos jelölései: 1 vagy e. .

Definíció (kommutatív gyűrű)

Az $(R;\oplus,\otimes)$ gyűrű kommutatív gyűrű, ha a $\otimes$ művelet is kommutatív. Azaz ha $(R;\otimes)$ kommutatív félcsoport.

Példa

- $(\mathbb{Z};+,\cdot)$ egységelemes kommutatív gyűrű.
- $(2\mathbb{Z};+,\cdot)$ kommutatív gyűrű, de nem egységelemes.
- $\mathbb{Q}$, $\mathbb{R}$, $\mathbb{C}$ a szokásos műveletekkel egységelemes kommutatív gyűrűk.
- $(\mathbb{Z}^{k\times k},+,\cdot)$, $(\mathbb{Q}^{k\times k},+,\cdot)$, $(\mathbb{R}^{k\times k},+,\cdot)$ és $(\mathbb{C}^{k\times k},+,\cdot)$ a szokásos mátrixösszeadással és mátrixszorzással egységelemes gyűrű, de nem kommutatív, ha $k>1$.
- $(\mathbb{R}^3;+,\times)$ a 3-dim Euklideszi vektortér a vektoriális szorzással NEM gyűrű mert $\times$ nem asszociatív, ezért $(\mathbb{R}^3;\times)$ nem félcsoport.

Nullosztómentes gyűrűk

Definíció (nullosztómentes gyűrű)

Ha egy legalább kételemű $(R, \oplus, \otimes)$ gyűrűben $\forall r, s \in R$, $r \neq 0, s \neq 0$ esetén $r \otimes s \neq 0$, akkor R nullosztómentes gyűrű. (Ilyenkor $r \otimes s = 0 \Rightarrow r = 0$ vagy $s = 0$)

Példa

Nem nullosztómentes gyűrű

- $(\mathbb{R}^{2\times 2}; +, \cdot)$: $\begin{pmatrix} 0 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix} \cdot \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 0 \end{pmatrix} = \begin{pmatrix} 0 & 0 \\ 0 & 0 \end{pmatrix}$

Integritási tartományok

Definíció (integritási tartomány)

A kommutatív, nullosztómentes gyűrűt integritási tartománynak nevezzük.

Példák: $(\mathbb{Z}; +, \cdot)$, $(\mathbb{Q}; +, \cdot)$, $(\mathbb{R}; +, \cdot)$, $(\mathbb{C}; +, \cdot)$, $(2\mathbb{Z}; +, \cdot)$

Definíció (oszthatóság egységelemes integritási tartományban)

Az $(R; \oplus, \otimes)$ egységelemes integritási tartományban az $a, b \in R$ elemekre azt mondjuk, hogy a osztója b-nek, ha van olyan $c \in R$, amire $b = a \otimes c$. Jelölése: $a|b$.

Definíció (egységek egységelemes integritási tartományban)

Egy egységelemes integritási taromány egy olyan elemét, amely az integritási tartomány minden elemének osztója, egységnek nevezünk.

Ne keverjük az egységelem és az egység fogalmát! Az egységelem mindig egység is, de nem az egységelemen kívül lehetnek más egységek is. Egységelemből csak egyetlen egy van (az 1 jelöli), egységből esetleg (tipikusan) több is.

A gyűrűkben általában nem lehet elvégezni az osztást:

- $\mathbb{Z}$-ben nem oldható meg a $2x = 1$ egyenlet.
- $\mathbb{R}^{2\times 2}$-ben nem oldható meg az alábbi egyenlet

$$\begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 0 \end{pmatrix} \cdot X = \begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & 1 \end{pmatrix}$$

Testek és ferdetestek

Definíció (ferdetest)

Az $(R;\oplus,\otimes)$ gyűrű ferdetest, ha $(R\setminus\{0\};\otimes)$ csoport.

Definíció (test)

A kommutatív ferdetestet (azaz amiben nemcsak az összeadás, hanem a szorzás is kommutatív) testnek nevezzük. (Azaz egy $(R;\oplus,\otimes)$ gyűrű pontosan akkor test, ha $(R\setminus\{0\};\otimes)$ Abel-csoport.)

Példa: $(\mathbb{Q};+,\cdot),(\mathbb{R};+,\cdot),(\mathbb{C};+,\cdot)$ a szokásos műveletekkel testek.

Testek

Állítás (Test nullosztómentes)

Minden test

1. *nullosztómentes,*
2. *kommutatív és*
3. *egységelemes*

gyűrű.

Bizonyítás

1. *Legyen* $(F; \oplus, \otimes)$ *test* $0 \in F$ *nullelemmel. Ekkor a definíció szerint* $(F \setminus \{0\}; \otimes)$ *csoport, azaz* $F \setminus \{0\}$ *zárt a* $\otimes$ *műveletre, ahonnan az állítás következik.*
2. *Hf. (definíciókból könnyen adódik)*
3. *Hf. (definíciókból könnyen adódik)*

Megjegyzés: $(F; \oplus, \otimes)$ testben definiálható bármely nemnulla elemmel való osztás a következő módon: tetszőleges $a, b \in F$, $b \neq 0$ esetén $a \div b = a \otimes b^{-1}$, ahol b^{-1} a b multiplikatív inverze.

A mod m maradékosztályok $\mathbb{Z}_m$ gyűrűje

Jelölés: Tetszőleges $m > 0$ egész esetén $\mathbb{Z}_m$ jelöli a mod m maradékosztályok halmazát.

A mod m maradékosztályok között (azaz $\mathbb{Z}_m$ elemein) természetes módon műveleteket definiálhatunk:

Definíció (maradékosztályok összeadása és szorzása)

Rögzített m modulus, és a, b egészek esetén legyen:

$$\overline{a} + \overline{b} \stackrel{\text{def}}{=} \overline{a+b}; \qquad \overline{a} \cdot \overline{b} \stackrel{\text{def}}{=} \overline{a \cdot b}.$$

Állítás (A műveletek a maradékosztályokon jól definiáltak)

Ez értelmes definíció, azaz ,ha $\overline{a} = \overline{a^*}$, $\overline{b} = \overline{b^*}$, akkor $\overline{a} + \overline{b} = \overline{a^*} + \overline{b^*}$, illetve $\overline{a} \cdot \overline{b} = \overline{a^*} \cdot \overline{b^*}$.

Bizonyítás

Mivel $\overline{a} = \overline{a^*}$, $\overline{b} = \overline{b^*} \Rightarrow a \equiv a^* \pmod{m}$, $b \equiv b^* \pmod{m} \Rightarrow$
$\Rightarrow a + b \equiv a^* + b^* \pmod{m} \Rightarrow \overline{a+b} = \overline{a^* + b^*} \Rightarrow \overline{a} + \overline{b} = \overline{a^*} + \overline{b^*}$.
Szorzás hasonlóan. $\square$

A mod m maradékosztályok $\mathbb{Z}_m$ gyűrűje

A maradékosztályok között természetes módon műveleteket definiálhatunk: $\overline{a}+\overline{b}=\overline{a+b}$; $\overline{a}\cdot\overline{b}=\overline{a\cdot b}$.

Példák

$\mathbb{Z}_3=\{\overline{0},\overline{1},\overline{2}\}$.

$+$	$\overline{0}$	$\overline{1}$	$\overline{2}$
$\overline{0}$	$\overline{0}$	$\overline{1}$	$\overline{2}$
$\overline{1}$	$\overline{1}$	$\overline{2}$	$\overline{0}$
$\overline{2}$	$\overline{2}$	$\overline{0}$	$\overline{1}$

$\cdot$	$\overline{0}$	$\overline{1}$	$\overline{2}$
$\overline{0}$	$\overline{0}$	$\overline{0}$	$\overline{0}$
$\overline{1}$	$\overline{0}$	$\overline{1}$	$\overline{2}$
$\overline{2}$	$\overline{0}$	$\overline{2}$	$\overline{1}$

$\mathbb{Z}_4=\{\overline{0},\overline{1},\overline{2},\overline{3}\}$.

$+$	$\overline{0}$	$\overline{1}$	$\overline{2}$	$\overline{3}$
$\overline{0}$	$\overline{0}$	$\overline{1}$	$\overline{2}$	$\overline{3}$
$\overline{1}$	$\overline{1}$	$\overline{2}$	$\overline{3}$	$\overline{0}$
$\overline{2}$	$\overline{2}$	$\overline{3}$	$\overline{0}$	$\overline{1}$
$\overline{3}$	$\overline{3}$	$\overline{0}$	$\overline{1}$	$\overline{2}$

$\cdot$	$\overline{0}$	$\overline{1}$	$\overline{2}$	$\overline{3}$
$\overline{0}$	$\overline{0}$	$\overline{0}$	$\overline{0}$	$\overline{0}$
$\overline{1}$	$\overline{0}$	$\overline{1}$	$\overline{2}$	$\overline{3}$
$\overline{2}$	$\overline{0}$	$\overline{2}$	$\overline{0}$	$\overline{2}$
$\overline{3}$	$\overline{0}$	$\overline{3}$	$\overline{2}$	$\overline{1}$

A mod m maradékosztályok $\mathbb{Z}_m$ gyűrűje

Tétel ($\mathbb{Z}_m$ egységelemes, kommutatív gyűrű)

Tetszőleges $m > 0$ egész esetén $(\mathbb{Z}_m, +, \cdot)$ – ahol $+$ és $\cdot$ a maradékosztályok összeadását, ill. szorzását – egységelemes, kommutatív gyűrű.

Könnyen belátható, hogy ha m nem prím, akkor $\mathbb{Z}_m$ nem nullosztómentes (tehát test sem lehet).

Tétel ($\mathbb{Z}_p$ test)

Tetszőleges p prím esetén $(\mathbb{Z}_p, +, \cdot)$ test.

Nullosztómentes gyűrűk karakterisztikája

Jelölés: Tetszőleges R gyűrű, $a \in R$ és $n \in \mathbb{N}^+$ esetén legyen $na = \underbrace{a + a + \ldots + a}_{n}$ (n tagú összeg, melynek minden tagja a).

Definíció (elem additív rendje gyűrűben)

Egy R gyűrű egy a elemének additív rendje a legkisebb olyan pozitív egész n, amelyre $na = 0$, ha ilyen n létezik. Egyébként a additív rendje végtelen.

Állítás (Elemek additív rendje nullosztómentes gyűrűben)

Nullosztómentes gyűrűben a nem-nulla elemek additív rendje megegyezik, és vagy egy p prímszám vagy végtelen.

Definíció (nullosztómentes gyűrű karakterisztikája)

Ha az előző állításban szereplő közös rend p, akkor azt mondjuk, hogy a gyűrű karakterisztikája p (jelölése: $char(R) = p$), ha pedig ez a közös rend végtelen, akkor a gyűrű karakterisztikája $char(R) = 0$.

Példák: $char(\mathbb{Z}) = char(\mathbb{Q}) = char(\mathbb{R}) = char(\mathbb{C}) = 0$; $char(\mathbb{Z}_p) = p$ (p prím)

Polinomok alapfogalmai

Definíció (polinom, polinomok összege és szorzata)

Legyen $(R;+,\cdot)$ gyűrű. A gyűrű elemeiből képzett $f=(f_0,f_1,f_2,\dots)$ $(f_j\in R)$ végtelen sorozatot R fölötti polinomnak nevezzük, ha csak véges sok eleme nem-nulla.
Az R fölötti polinomok halmazát $R[x]$-szel jelöljük.
$R[x]$ elemein definiáljuk az összeadást és a szorzást.
$f=(f_0,f_1,f_2,\dots)$, $g=(g_0,g_1,g_2,\dots)$ és $h=(h_0,h_1,h_2,\dots)$ esetén
$f+g=(f_0+g_0,f_1+g_1,f_2+g_2,\dots)$ és $f\cdot g=h$, ahol

$$h_k=\sum_{i+j=k} f_i g_j=\sum_{i=0}^{k} f_i g_{k-i}=\sum_{j=0}^{k} f_{k-j} g_j.$$

Két polinom pontosan akkor egyenlő, ha minden tagjuk egyenlő:

$$f=g \Leftrightarrow \forall j\in\mathbb{N}: f_j=g_j.$$

Megjegyzés

Könnyen látható, hogy polinomok összege és szorzata is polinom.

Polinomok alapfogalmai

Jelölés

Az $f = (f_0, f_1, f_2, \ldots, f_n, 0, 0, \ldots)$, $f_n \neq 0$ ($f_m = 0 : \forall m > n$) polinomot $f(x) = f_0 + f_1x + f_2x^2 + \ldots + f_nx^n$, $f_n \neq 0$ alakba írjuk.

Definíció (polinom együtthatói, tagjai, foka)

Az előző pontban szereplő polinom esetén f_ix^i a polinom i-ed fokú tagja, f_i-t az i-ed fokú tag együtthatójának nevezzük; f_0 a polinom konstans tagja, f_nx^n a főtagja, f_n a főegyütthatója. A polinom foka n, melynek jelölésére $deg(f)$ használatos.

Példa

Az $f = (1, 0, 2, 0, 0, 3, 0, \ldots)$ polinom felírható
$f(x) = 1 + 0x + 2x^2 + 0x^3 + 0x^4 + 3x^5$ alakban.
Ugyanezen f további alakjai:
$f(x) = 1 + 2x^2 + 3x^5$, $f(x) = 3x^5 + 2x^2 + 1$.

Polinomok alapfogalmai

Megjegyzés

A főegyüttható tehát a legnagyobb indexű nem-nulla együttható, a fok pedig ennek indexe.
A $0 = (0, 0, \dots)$ nullpolinomnak nincs legnagyobb indexű nem-nulla együtthatója, így a fokát külön definiáljuk, mégpedig $deg(0) = -\infty$.

Definíció (konstans polinomok, lineáris polinomok)

A konstans polinomok a legfeljebb nulladfokú polinomok, a lineáris polinomok pedig a legfeljebb elsőfokú polinomok. Az $f_i x^i$ alakba írható polinomok a monomok. Ha $f \in R[x]$ polinom főegyütthatója R egységeleme, akkor f-et főpolinomnak nevezzük.

Példa

- $x^3 + 1 \in \mathbb{Z}[x]$
- $\frac{2}{3} \in \mathbb{Q}[x]$
- $\pi x + (i + \sqrt{2}) \in \mathbb{C}[x]$

Polinomok alapfogalmai

Állítás (NB)

Ha $(R;+,\cdot)$ gyűrű, akkor $(R[x];+,\cdot)$ is gyűrű, és R fölötti polinomgyűrűnek nevezzük.

Megjegyzés

Gyakran az $(R;+,\cdot)$ gyűrűre szimplán R-ként, az $(R[x];+,\cdot)$ gyűrűre $R[x]$-ként hivatkozunk.

Állítás (Kommutatív gyűrű feletti polinomgyűrű)

Ha az R gyűrű kommutatív, akkor $R[x]$ is kommutatív.

Bizonyítás

$$(f\cdot g)_k = f_0g_k + f_1g_{k-1} + \ldots + f_{k-1}g_1 + f_kg_0 =$$
$$= g_kf_0 + g_{k-1}f_1 + \ldots + g_1f_{k-1} + g_0f_k =$$
$$= g_0f_k + g_1f_{k-1} + \ldots + g_{k-1}f_1 + g_kf_0 = (g\cdot f)_k$$

Polinomok alapfogalmai

Állítás (Egységelemes gyűrű feletti polinomgyűrű egységeleme)

$1 \in R$ *egységelem esetén* $e = (1, 0, 0 \ldots)$ *egységeleme lesz* $R[x]$*-nek.*

Bizonyítás

$$(f \cdot e)_k = \sum_{j=0}^{k} f_j e_{k-j} = \sum_{j=0}^{k-1} f_j e_{k-j} + f_k e_0 = f_k$$

Állítás (Nullosztómentes gyűrű feletti poinomgyűrű)

Ha az R *gyűrű nullosztómentes, akkor* $R[x]$ *is nullosztómentes.*

Bizonyítás

Legyen n*, illetve* m *a legkisebb olyan index, amire* $f_n \neq 0$*, illetve* $g_m \neq 0$*.*
$(f \cdot g)_{n+m} = \sum_{j=0}^{n+m} f_j g_{n+m-j} = \sum_{j=0}^{n-1} f_j g_{n+m-j} + f_n g_m + \sum_{j=n+1}^{n+m} f_j g_{n+m-j} =$
$= 0 + f_n g_m + 0 = f_n g_m \neq 0$

Alapfogalmak

Állítás (Polinomok összegének, ill. szorzatának foka)

Legyen $f, g \in R[x]$, $deg(f) = n$, *és* $deg(g) = k$. *Ekkor:*

- $deg(f + g) \leq \max(n, k)$;
- $deg(f \cdot g) \leq n + k$.

Bizonyítás

Legyen $h = f + g$. *Ekkor* $j > \max(n, k)$ *esetén* $h_j = 0 + 0 = 0$.
Legyen $h = f \cdot g$. *Ekkor* $j > n + k$ *esetén*

$$h_j = \sum_{i=0}^{j} f_i g_{j-i} = \sum_{i=0}^{n} f_i g_{j-i} + \sum_{i=n+1}^{j} f_i g_{j-i} = \sum_{i=0}^{n} f_i \cdot 0 + \sum_{i=n+1}^{j} 0 \cdot g_{j-i} = 0.$$

Polinomok alapfogalmai

Nullosztómentes gyűrű esetén egyenlőség teljesül a 2. egyenlőtlenségben:

Állítás (Nullosztómentes gyűrű feletti polinomok szorzatának foka)

Legyen $f, g \in R[x]$, *ahol* R *nullosztómentes gyűrű,* $deg(f) = n$, *és* $deg(g) = k$. *Ekkor:* $deg(f \cdot g) = n + k$.

Bizonyítás

Legyen $h = f \cdot g$. *Ekkor:*

$$h_{n+k} = \sum_{i=0}^{n+k} f_i g_{n+k-i} = \sum_{i=0}^{n-1} f_i g_{n+k-i} + f_n g_k + \sum_{i=n+1}^{n+k} f_i g_{n+k-i} = f_n g_k \neq 0,$$

mert $f_n \neq 0$ *és* $g_k \neq 0$, *és mivel* R *nullosztómentes, így* $f_n g_k \neq 0$. *Tehát* $h_{n+k} \neq 0$, *ezért* $deg(h) \geq n + k$. *Az előző állítás szerint* $deg(h) \leq n + k$, *így* $deg(h) = n + k$.

Polinomok alapfogalmai

Definíció (helyettesítési érték)

Az $f(x) = f_0 + f_1x + f_2x^2 + \ldots + f_nx^n \in R[x]$ polinom $r \in R$ helyen felvett helyettesítési értékén az $f(r) = f_0 + f_1r + f_2r^2 + \ldots + f_nr^n \in R$ elemet értjük.

Definíció (gyök)

$f(r) = 0$ esetén r-et a polinom gyökének nevezzük.

Példa $f(x) = x^2 + x - 2 \in \mathbb{Z}[x]$-nek a -2 helyen felvett helyettesítési értéke $(-2)^2 + (-2) - 2 = 0$, ezért -2 gyöke f-nek.

Polinomok alapfogalmai

Definíció (polinomfüggvény)

Az $\hat{f} : r \mapsto f(r)$ leképezés az f polinomhoz tartozó polinomfüggvény.

Másik tárgyban lehet, hogy az itt „polinomfüggvénynek” nevezett cuccot hívtátok „polinomnak”, és bizonyos esetekben ez nem is okoz gondot, de ebben a tárgyban gondosan ügyeljetek a két fogalom közötti különbségre!

Megjegyzés

Ha R véges, akkor csak véges sok $R \to R$ függvény van, míg végtelen sok $R[x]$-beli polinom, így vannak olyan polinomok, amikhez ugyanaz a polinomfüggvény tartozik, például $x, x^2 \in \mathbb{Z}_2[x]$.

Horner-elrendezés

Legyen $f(x) = f_n x^n + f_{n-1}x^{n-1} + \ldots + f_1 x + f_0$, ahol $f_n \neq 0$. Ekkor átrendezéssel a következő alakot kapjuk:
$f(x) = (\cdots((f_n \cdot x + f_{n-1}) \cdot x + f_{n-2}) \cdot x + \ldots + f_1) \cdot x + f_0$, és így
$f(c) = (\ldots((f_n \cdot c + f_{n-1}) \cdot c + f_{n-2}) \cdot c + \ldots + f_1) \cdot c + f_0$.

Vagyis $f(c)$ kiszámítható n db szorzás és n db összeadás segítségével.

	f_n	f_{n-1}	f_{n-2}	$\ldots$	f_0	
c	$\times$	$c_1 = f_n$	$c_2 = c_1 c + f_{n-1}$	$\ldots$	$c_n = c_{n-1}c + f_1$	$f(c) = c_n c + f_0$

Általánosan: $c_k = c_{k-1}c + f_{n-k+1}$, ha $1 < k \leq n$.

Kicsit bőbeszédűbb (de kézzel írva követhetőbb) elrendezésben:

	f_n	f_{n-1}	f_{n-2}	$\ldots$	f_1	f_0
c	$\times$	$c \cdot c_1$	$c \cdot c_2$	$\ldots$	$c \cdot c_{n-1}$	$c_n c$
	$c_1 =$ f_n	$c_2 =$ $c_1 c + f_{n-1}$	$c_3 =$ $c_2 c + f_{n-2}$	$\ldots$ $\ldots$	$c_n =$ $c_{n-1}c + f_1$	$f(c) =$ $c_n c + f_0$

Horner-elrendezés

Példa

Határozzuk meg az $f(x) = x^4 - 3x^3 + x + 6$ polinom -2 helyen vett helyettesítési értékét!

	1	-3	0	1	6	
-2	$\times$	1	-5	10	-19	44

Ha az $f(c)$ helyettesítési érték nulla, azaz, ha a c gyöke az f polinomnak, akkor a Horner-elrendezés alsó sorában (a helyettesítési érték előtt) annak a g polinomnak az együtthatói szerepelnek, amire $f(x) = (x - c) \cdot g(x)$.

Példa

Az $f(x) = x^4 - 4x^3 + 6x^2 - 4x + 1$ polinom $c = 1$ helyen vett helyettesítési értéke nulla:

	1	-4	6	-4	1	
1	$\times$	1	-3	3	-1	0

Tehát $f(x) = (x - 1) \cdot (x^3 - 3x^2 + 3x - 1)$

A maradékos osztás tétele és következményei

Tétel (Polinomok maradékos osztása)

Legyen R egységelemes integritási tartomány, $f, g \in R[x]$, és tegyük fel, hogy g főegyütthatója egység R-ben. Ekkor egyértelműen léteznek olyan $q, r \in R[x]$ polinomok, melyekre $f = qg + r$, ahol $deg(r) < deg(g)$.

A fenti tétel az f polinomnak a g polinommal való maradékos elosztásának az egyértelmű elvégezhetőségét mondja ki.
A q polinomot a maradékos osztás hányadospolinomjának, az r polinomot az osztás maradékpolinomjának nevezzük.

A maradékos osztás tétele és következményei

Tétel (Polinomok maradékos osztása)

Legyen R egységelemes integritási tartomány, $f, g \in R[x]$, és tegyük fel, hogy g főegyütthatója egység R-ben. Ekkor egyértelműen léteznek olyan $q, r \in R[x]$ polinomok, melyekre $f = qg + r$, ahol $deg(r) < deg(g)$.

Bizonyítás

Létezés: f foka szerinti TI: Ha $deg(f) < deg(g)$, akkor $q = 0$ és $r = f$ esetén megfelelő előállítást kapunk.
Tfh. $deg(f) \geq deg(g)$. Legyen f főegyütthatója f_n, g főegyütthatója g_k. Mivel g_k egység, ezért $\exists g_k' \in R$, melyre $f_n = g_k' g_k$. Ekkor $g_k' x^{n-k} g(x)$ és $f(x)$ főtagja megegyezik, így $f^*(x) = f(x) - g_k' x^{n-k} g(x)$-re $deg(f^*) < deg(f)$ (Miért?). Így f^*-ra használhatjuk az indukciós feltevést, vagyis léteznek $q^*, r^* \in R[x]$ polinomok, melyekre $f^* = q^* g + r^*$ és $deg(r^*) < deg(g)$. Ekkor
$f(x) = f^*(x) + g_k' x^{n-k} g(x) = q^*(x) g(x) + r^*(x) + g_k' x^{n-k} g(x) =$
$= (q^*(x) + g_k' x^{n-k}) g(x) + r^*(x)$, *így* $q(x) = q^*(x) + g_k' x^{n-k}$ *és* $r(x) = r^*(x)$ *jó választás.*

A maradékos osztás tétele és következményei

Bizonyítás folyt.

Egyértelműség: Tekintsük f két megfelelő előállítását:
$f = qg + r = q^*g + r^*$, amiből:

$$g(q - q^*) = r^* - r.$$

A jobb oldali polinom foka:
$deg(r^* - r) \leq \max\{deg(r^*), deg(-r)\} = deg(r^*) < deg(g)$.

A bal oldali polinom foka: $deg(g(q - q^*)) = deg(g) + deg(q - q^*)$, ami csak akkor kisebb mint $deg(g)$, ha $deg(q - q^*) < 0$, azaz, ha $q - q^*$ a nullpolinom, tehát, ha $q = q^*$, ahonnan $r = r^*$ is következik.

A maradékos osztás tétele és következményei

Definíció (gyöktényező)

Ha $c \in R$ az $f \in R[x]$ polinom gyöke, akkor $(x - c) \in R[x]$ a c-hez tartozó gyöktényező.

Következmény (Gyöktényező leválasztása)

Legyen R egységelemes integritási tartomány. Ha $f \in R[x]$, és $c \in R$ gyöke f-nek, akkor létezik olyan $q \in R[x]$, amelyre $f(x) = (x - c)q(x)$.

Bizonyítás

Osszuk el maradékosan f-et $(x - c)$-vel (Miért lehet?):

$$f(x) = q(x)(x - c) + r(x).$$

Mivel $deg(r(x)) < deg(x - c) = 1$, ezért r konstans polinom.
Helyettesítsünk be c-t, így azt kapjuk, hogy
$0 = f(c) = q(c)(c - c) + r(c) = r(c) = r$, tehát $r = 0$.

A maradékos osztás tétele és következményei

Következmény (Egységelemes integritási tartomány feletti polinom gyökeinek száma)

Az R egységelemes integritási tartomány fölötti $f \neq 0$ polinomnak legfeljebb $deg(f)$ gyöke van.

Bizonyítás

f foka szerinti TI:
$deg(f) = 0$ esetén igaz az állítás (Miért?).
Ha $deg(f) > 0$, és $f(c) = 0$, akkor $f(x) = (x - c)g(x)$ (Miért?), ahol $deg(g) = deg(f) - 1$ (Miért?). Ha d gyöke f-nek, akkor $0 = f(d) = (d - c)g(d)$ azaz (Miért is?) vagy $d - c = 0$ (amiből $d = c$), vagy $g(d) = 0$, azaz d gyöke g-nek. Az indukciós feltevés szerint g-nek legfeljebb $deg(g) = deg(f) - 1$ gyöke van, ahonnan az állítás következik.

Ha R gyűrű NEM egységelemes integritási tartomány (például azért, mert vannak benne nullosztók), akkor nem igaz a fenti állítás.
Például $\mathbb{Z}_6$ fölött:

$$(x-2)(x-3) \equiv x^2 + x \equiv (x-0)(x+1) \pmod{6}$$

A maradékos osztás tétele és következményei

Következmény ($(n+1)$ helyen megegyező legfeljebb n fokú polinomok)

Ha R egységelemes integritási tartomány, akkor ha két, legfeljebb n-ed fokú $R[x]$-beli polinomnak $n+1$ különböző helyen ugyanaz a helyettesítési értéke, akkor egyenlőek.

Bizonyítás

A két polinom különbsége legfeljebb n-ed fokú, és $n+1$ gyöke van (Miért?), ezért nullpolinom (Miért?), vagyis a polinomok egyenlőek.

Következmény (Polinomok és polinomfüggvények kapcsolata végtelen egységelemes integritási tartomány felett)

Ha R végtelen egységelemes integritási tartomány, akkor két különböző $R[x]$-beli polinomhoz nem tartozik ugyanaz a polinomfüggvény.

Bizonyítás

Ellenkező esetben a polinomok különbségének végtelen sok gyöke lenne (Miért?).

Bővített euklideszi algoritmus

Definíció (osztó és többszörös polinomgyűrűben)

Legyen R kommutatív gyűrű, $f, g \in R[x]$. Azt mondjuk, hogy g osztója f-nek (f többszöröse g-nek), ha létezik $h \in R[x]$, amire $f = g \cdot h$.

Definíció (polinomok legnagyobb közös osztója)

Legyen R kommutatív gyűrű. Az $f, g \in R[x]$ polinomok legnagyobb közös osztójának (kitüntetett közös osztójának) nevezünk egy olyan $d \in R[x]$ polinomot, amelyre $d|f$, $d|g$, és $\forall c \in R[x]$ esetén $(c|f \wedge c|g) \Rightarrow c|d$.

Testekben minden nem-nulla elem egység, így test fölötti polinomgyűrűben tetszőleges nem-nulla polinommal tudunk maradékosan osztani. Ezért működik az euklideszi és a bővített euklideszi algoritmus. Ha R test, akkor tetszőleges $f, g \in R[x]$ esetén a bővített euklideszi algoritmus meghatározza f és g (egy) legnagyobb közös osztóját: a $d \in R[x]$ polinomot, továbbá $u, v \in R[x]$ polinomokat, amelyekre $d = u \cdot f + v \cdot g$.

Bővített euklideszi algoritmus

Tétel (Bővített euklideszi algoritmus test feletti polinomgyűrűben)

Legyen R *test,* $f, g \in R[x]$*. Ha* $g = 0$*, akkor az* f *és* $g = 0$ *polinomoknak* f *legnagyobb közös osztója és* $f = 1 \cdot f + 0 \cdot g$*. Ha* $g \neq 0$*, akkor végezzük el a következő maradékos osztásokat:*

$$\begin{aligned} f &= q_1 g + r_1; \\ g &= q_2 r_1 + r_2; \\ r_1 &= q_3 r_2 + r_3; \\ &\vdots \\ r_{n-2} &= q_n r_{n-1} + r_n; \\ r_{n-1} &= q_{n+1} r_n. \end{aligned}$$

Ekkor $d = r_n$ *az* f *és* g *egy legnagyobb közös osztója.*
Az $u_{-1} = 1,\ u_0 = 0,\ v_{-1} = 0,\ v_0 = 1$ *kezdőértékekkel, továbbá az* $u_i = u_{i-2} - q_i \cdot u_{i-1}$ *és* $v_i = v_{i-2} - q_i \cdot v_{i-1}$ *rekurziókkal megkapható* $u = u_n$ *és* $v = v_n$ *polinomokra teljesül* $d = u \cdot f + v \cdot g$*.*

Bővített euklideszi algoritmus

Bizonyítás

A maradékok foka természetes számok szigorúan monoton csökkenő sorozata, ezért az eljárás véges sok lépésben véget ér.
Indukcióval belátjuk, hogy $r_{-1} = f$ *és* $r_0 = g$ *jelöléssel* $r_i = u_i \cdot f + v_i \cdot g$ *teljesül minden* $-1 \leq i \leq n$ *esetén:*
$i = -1$*-re* $f = 1 \cdot f + 0 \cdot g$, $i = 0$*-ra* $g = 0 \cdot f + 1 \cdot g$.
Mivel $r_i = r_{i-2} - q_i \cdot r_{i-1}$, *így az indukciós feltevést használva:*
$r_i = u_{i-2} \cdot f + v_{i-2} \cdot g - q_i \cdot (u_{i-1} \cdot f + v_{i-1} \cdot g) =$
$= (u_{i-2} - q_i \cdot u_{i-1}) \cdot f + (v_{i-2} - q_i \cdot v_{i-1}) \cdot g = u_i \cdot f + v_i \cdot g$.
Tehát $r_n = u_n \cdot f + v_n \cdot g$, *és így* f *és* g *közös osztói* r_n*-nek is osztói.*
Kell még, hogy r_n *osztója* f*-nek és* g*-nek.*
Indukcióval belátjuk, hogy $r_n | r_{n-k}$ *teljesül minden* $0 \leq k \leq n+1$ *esetén:*
$k = 0$*-ra* $r_n | r_n$ *nyilvánvaló,* $k = 1$*-re* $r_{n-1} = q_{n+1} r_n$ *miatt* $r_n | r_{n-1}$.
$r_{n-(k+1)} = q_{n-(k-1)} r_{n-k} + r_{n-(k-1)}$ *miatt az indukciós feltevést használva kapjuk az állítást, és így* $k = n$, *illetve* $k = n+1$ *helyettesítéssel* $r_n | r_0 = g$, *illetve* $r_n | r_{-1} = f$.

Polinomok algebrai deriváltja

Definíció (polinomok algebrai deriváltja)

Legyen R gyűrű. Az
$f(x) = f_n x^n + f_{n-1}x^{n-1} + \ldots + f_2x^2 + f_1x + f_0 \in R[x]$ $(f_n \neq 0)$ polinom
algebrai deriváltja az
$f'(x) = nf_nx^{n-1} + (n-1)f_{n-1}x^{n-2} + \ldots + 2f_2x + f_1 \in R[x]$ polinom.

Megjegyzés

Itt $kf_k = \underbrace{f_k + f_k + \ldots + f_k}_{k \text{ db}}$. (Ez akkor kell, ha $k \in \mathbb{N}^+$, de $k \notin R$.)

Állítás

Legyen R gyűrű, $a, b \in R$ és $n \in \mathbb{N}^+$. Ekkor $(na)b = n(ab) = a(nb)$.

Bizonyítás

$$(\underbrace{a + a + \ldots + a}_{n \text{ db}})b = (\underbrace{ab + ab + \ldots + ab}_{n \text{ db}}) = a(\underbrace{b + b + \ldots + b}_{n \text{ db}})$$

Polinomok algebrai deriváltja

Állítás (Az algebrai derivált tulajdonságai)

Ha R egységelemes integritási tartomány, akkor az $f \mapsto f'$ algebrai deriválás rendelkezik a következő tulajdonságokkal:

1. *konstans polinom deriváltja a nullpolinom;*
2. *az x polinom deriváltja az egységelem;*
3. $(f+g)' = f' + g'$, *ha* $f, g \in R[x]$ *(additivitás);*
4. $(fg)' = f'g + fg'$, *ha* $f, g \in R[x]$ *(szorzat differenciálási szabálya).*

Megjegyzés

Megfordítva, ha egy R egységelemes integritási tartomány esetén egy $f \mapsto f'$, $R[x]$-et önmagába képező leképzés rendelkezik az előző 4 tulajdonsággal, akkor az az algebrai deriválás.

Polinomok algebrai deriváltja

Állítás ($(x-c)^n$ algebrai deriváltja)

Ha R egységelemes integritási tartomány, $c \in R$ és $n \in \mathbb{N}^+$, akkor $((x-c)^n)' = n(x-c)^{n-1}$.

Bizonyítás

n szerinti TI:
$n = 1$ esetén $(x-c)' = 1 = 1 \cdot (x-c)^0$.
Tfh. $n = k$-ra teljesül az állítás, vagyis $((x-c)^k)' = k(x-c)^{k-1}$.
Ekkor
$$((x-c)^{k+1})' = ((x-c)^k(x-c))' = ((x-c)^k)'(x-c) + (x-c)^k(x-c)' =$$
$$= k(x-c)^{k-1}(x-c) + (x-c)^k \cdot 1 = (k+1)(x-c)^k.$$
Ezzel az állítást beláttuk.

Állítás (NB)

Ha R integritási tartomány, $char(R) = p$, és $0 \neq r \in R$, akkor $n \cdot r = 0 \Longleftrightarrow p|n$.

Polinomok algebrai deriváltja

Definíció (polinom gyökének multiplicitása)

Legyen R egységelemes integritási tartomány, $0 \neq f \in R[x]$ és $n \in \mathbb{N}^+$. Azt mondjuk, hogy $c \in R$ az f egy n-szeres gyöke, ha $(x-c)^n | f$, de $(x-c)^{n+1} \nmid f$. Ekkor c multiplicitása n.

Megjegyzés

A definíció azzal ekvivalens, hogy $f(x) = (x-c)^n g(x)$, ahol c nem gyöke g-nek. (Miért?)

Tétel (Polinom gyökeinek multiplicitása és az algebrai derivált)

Legyen R egységelemes integritási tartomány, $f \in R[x]$, $n \in \mathbb{N}^+$ és $c \in R$ az f egy n-szeres gyöke. Ekkor c az f'-nek legalább $(n-1)$-szeres gyöke, és ha $char(R) \nmid n$, akkor pontosan $(n-1)$-szeres gyöke.

Polinomok algebrai deriváltja

Bizonyítás

Ha $f(x) = (x-c)^n g(x)$, ahol c nem gyöke g-nek, akkor
$f'(x) = ((x-c)^n)'g(x) + (x-c)^n g'(x) =$
$= n(x-c)^{n-1}g(x) + (x-c)^n g'(x) = (x-c)^{n-1}(ng(x) + (x-c)g'(x))$.
Tehát c tényleg legalább $(n-1)$-szeres gyöke f'-nek, és akkor lesz $(n-1)$-szeres gyöke, ha c nem gyöke $ng(x) + (x-c)g'(x)$-nek, vagyis $0 \neq ng(c) + (c-c)g'(c) = ng(c) + 0 \cdot g'(c) = ng(c)$. Ez pedig teljesül, ha $char(R) \not| n$.

Példa

Legyen $f(x) = x^4 - x \in \mathbb{Z}_3[x]$. Ekkor 1 3-szoros gyöke f-nek, mert

$$f(x) = x(x^3 - 1) \overset{\mathbb{Z}_3}{=} x(x^3 - 3x^2 + 3x - 1) = x(x-1)^3.$$

$$f'(x) = (x-1)^3 + 3x(x-1)^2 = (x-1)^2(4x-1) \overset{\mathbb{Z}_3}{=}$$

$$\overset{\mathbb{Z}_3}{=} (x-1)^2(x-1) = (x-1)^3,$$

tehát 1 3-szoros gyöke f'-nek is.

Lagrange-interpoláció

Tétel (Lagrange-interpoláció)

Legyen R test, $c_0, c_1, \dots, c_n \in R$ különbözőek, továbbá $d_0, d_1, \dots, d_n \in R$ tetszőlegesek. Ekkor létezik egy olyan legfeljebb n-ed fokú polinom, amelyre $f(c_j) = d_j$, ha $j = 0, 1, \dots, n$.

Bizonyítás

Legyen

$$\ell_j(x) = \frac{\prod_{i \neq j}(x - c_i)}{\prod_{i \neq j}(c_j - c_i)},$$

a j-edik Lagrange-interpolációs alappolinom, és legyen

$$f(x) = \sum_{j=0}^{n} d_j \ell_j(x).$$

$\ell_j(c_i) = 0$, ha $i \neq j$, és $\ell_j(c_j) = 1$-ből következik az állítás.

Lagrange-interpoláció

Példa

Adjunk meg olyan $f \in \mathbb{R}[x]$ polinomot, amelyre $f(0) = 3$, $f(1) = 3$, $f(4) = 7$ és $f(-1) = 0$!

A feladat szövege alapján $c_0 = 0$, $c_1 = 1$, $c_2 = 4$, $c_3 = -1$, $d_0 = 3$, $d_1 = 3$, $d_2 = 7$ és $d_3 = 0$ értékekkel alkalmazzuk a Lagrange-interpolációt.

$$\ell_0(x) = \frac{(x-1)(x-4)(x+1)}{(0-1)(0-4)(0+1)} = \frac{1}{4}x^3 - x^2 - \frac{1}{4}x + 1$$

$$\ell_1(x) = \frac{(x-0)(x-4)(x+1)}{(1-0)(1-4)(1+1)} = -\frac{1}{6}x^3 + \frac{1}{2}x^2 + \frac{2}{3}x$$

$$\ell_2(x) = \frac{(x-0)(x-1)(x+1)}{(4-0)(4-1)(4+1)} = \frac{1}{60}x^3 - \frac{1}{60}x$$

$$\ell_3(x) = \frac{(x-0)(x-1)(x-4)}{(-1-0)(-1-1)(-1-4)} = -\frac{1}{10}x^3 + \frac{1}{2}x^2 - \frac{2}{5}x$$

$$f(x) = 3\ell_0(x) + 3\ell_1(x) + 7\ell_2(x) + 0\ell_3(x) = \frac{22}{60}x^3 - \frac{3}{2}x^2 + \frac{68}{60}x + 3$$

	$\frac{22}{60}$	$-\frac{3}{2}$	$\frac{68}{60}$	3	
1	$\times$	$\frac{22}{60}$	$-\frac{68}{60}$	0	3
4	$\times$	$\frac{22}{60}$	$-\frac{2}{60}$	1	7
-1	$\times$	$\frac{22}{60}$	$-\frac{112}{60}$	3	0

Lagrange-interpoláció

Alkalmazás

A Lagrange-interpoláció használható titokmegosztásra a következő módon:
legyenek $1 \leq m < n$ egészek, továbbá $s \in \mathbb{N}$ a titok, amit n ember között akarunk szétosztani úgy, hogy bármely m részből a titok rekonstruálható legyen, de kevesebből nem. Válasszunk a titok maximális lehetséges értékénél és n-nél is nagyobb p prímet, továbbá $a_1, a_2, \ldots, a_{m-1} \in \mathbb{Z}_p$ véletlen együtthatókat, majd határozzuk meg az $f(x) = a_{m-1}x^{m-1} + a_{m-2}x^{m-2} + \ldots + a_1x + s$ polinomra az $f(i)$ értékeket, és adjuk ezt meg az i. embernek $(i = 1, 2, \ldots, n)$.
Bármely m helyettesítési értékből a Lagrange-interpolációval megkapható a polinom, így annak konstans tagja is, a titok.
Ha m-nél kevesebb helyettesítési értékünk van, akkor nem tudjuk meghatározni a titkot, mert tetszőleges t esetén az $f(0) = t$ értéket hozzávéve a többihez létezik olyan legfeljebb m-ed fokú polinom, aminek a konstans tagja t, és az adott helyeken megfelelő a helyettesítési értéke.

Titokmegosztás

Példa

Legyen $m = 3$, $n = 4$, $s = 5$, $p = 7$, továbbá $a_1 = 3$ és $a_2 = 4$. Ekkor $f(x) = 4x^2 + 3x + 5 \in \mathbb{Z}_7[x]$, a titokrészletek pedig $f(1) = 5$, $f(2) = 6$, $f(3) = 1$ és $f(4) = 4$. Ha rendelkezünk például az $f(1) = 5$, $f(3) = 1$ és $f(4) = 4$ információkkal, akkor $c_0 = 1$, $c_1 = 3$, $c_2 = 4$, $d_0 = 5$, $d_1 = 1$, és $d_2 = 4$ értékekkel alkalmazzuk a Lagrange-interpolációt.

$\ell_0(x) = \frac{(x-3)(x-4)}{(1-3)(1-4)} = \frac{1}{6}(x^2 - 7x + 12) = \frac{1}{-1}(-6x^2 - 2) = 6x^2 + 2$

$\ell_1(x) = \frac{(x-1)(x-4)}{(3-1)(3-4)} = -\frac{1}{2}(x^2 - 5x + 4) = -4(x^2 + 2x + 4) = 3x^2 + 6x + 5$

$\ell_2(x) = \frac{(x-1)(x-3)}{(4-1)(4-3)} = \frac{1}{3}(x^2 - 4x + 3) = 5(x^2 + 3x + 3) = 5x^2 + x + 1$

$f(x) = 5\ell_0(x) + \ell_1(x) + 4\ell_2(x) = 30x^2 + 10 + 3x^2 + 6x + 5 + 20x^2 + 4x + 4 =$
$= 53x^2 + 10x + 19 = 4x^2 + 3x + 5$

Polinomok felbonthatósága

Definíció (felbonthatatlan és felbontható polinomok)

Legyen R egységelemes integritási tartomány. Egy $0 \neq f \in R[x]$ nem egység polinomot pontosan akkor nevezünk felbonthatatlannak (irreducibilisnek), ha $\forall a, b \in R[x]$-re

$$f = a \cdot b \Longrightarrow (a \text{ egység} \vee b \text{ egység}).$$

Ha a $0 \neq f \in R[x]$ polinom nem egység és nem felbonthatatlan, akkor felbonthatónak (reducibilisnek) nevezzük.

Megjegyzés

Utóbbi azt jelenti, hogy f-nek van nemtriviális szorzat-előállítása (olyan, amiben egyik tényező sem egység).

A konstans nulla polinom és az egység polinomok se nem felbonthatatlanok, se nem felbonthatók.

Polinomok felbonthatósága

Állítás (Egységek test feletti polinomgyűrűben)

Legyen $(F; +, \cdot)$ *test. Ekkor* $f \in F[x]$ *pontosan akkor egység, ha* $deg(f) = 0$.

Bizonyítás

$\Longleftarrow$

Ha $deg(f) = 0$, akkor f nem-nulla konstans polinom: $f(x) = f_0$. Mivel F test, ezért létezik $f_0^{-1} \in F$, amire $f_0 \cdot f_0^{-1} = 1$, ezért minden $g(x) \in F[x]$-re $g = f_0 \cdot f_0^{-1} \cdot g = f \cdot (f_0^{-1} \cdot g)$, tehát f osztja g-t, így f tényleg egység.

$\Longrightarrow$

Ha f egység, akkor létezik $g \in F[x]$, amire $f \cdot g = 1$, és így $deg(f) + deg(g) = deg(1) = 0$ (Miért?), ami csak $deg(f) = deg(g) = 0$ esetén lehetséges.

Polinomok felbonthatósága

Állítás (Test feletti elsőfokú polinomok)

Legyen $(F;+,\cdot)$ *test, és* $f \in F[x]$. *Ha* $deg(f)=1$, *akkor* f*-nek van gyöke.*

Bizonyítás

Ha $deg(f)=1$, *akkor felírható* $f(x)=f_1x+f_0$ *alakban, ahol* $f_1\neq 0$.
Azt szeretnénk, hogy létezzen $c\in F$, *amire* $f(c)=0$, *vagyis* $f_1c+f_0=0$.
Ekkor $f_1c=-f_0$ *(Miért?), és mivel létezik* $f_1^{-1}\in F$, *amire* $f_1\cdot f_1^{-1}=1$ *(Miért?), ezért* $c=-f_0\cdot f_1^{-1}\left(=-\frac{f_0}{f_1}\right)$ *gyök lesz.*

Megjegyzés

Ha $(R;+,\cdot)$ nem test, akkor egy R fölötti elsőfokú polinomnak nem feltétlenül van gyöke, pl. $2x-1\in\mathbb{Z}[x]$ polinomnak nincs egész gyöke. (És emlékezzünk, hogy $R[x]$-beli polinomnak csak R-beli gyökeit definiáltuk...)

Polinomok felbonthatósága

Állítás (Test feletti elsőfokú polinomok felbonthatatlansága)

Legyen $(F;+,\cdot)$ *test, és* $f\in F[x]$*. Ha* $deg(f)=1$*, akkor* f *felbonthatatlan.*

Bizonyítás

Legyen $f=g\cdot h$*. Ekkor* $deg(g)+deg(h)=deg(f)=1$ *(Miért?) miatt* $deg(g)=0\wedge deg(h)=1$ *vagy* $deg(g)=1\wedge deg(h)=0$*. Előbbi esetben* g*, utóbbiban* h *egység a korábbi állítás értelmében.*

Megjegyzés

Tehát nem igaz, hogy egy felbonthatatlan polinomnak nem lehet gyöke.

Polinomok felbonthatósága

Állítás (Test feletti másod- és harmadfokú polinomok felbonthatósága)

Legyen $(F; +, \cdot)$ *test, és* $f \in F[x]$. *Ha* $2 \leq deg(f) \leq 3$, *akkor* f *pontosan akkor felbontható, ha van gyöke.*

Bizonyítás

$\Longleftarrow$

Ha c gyöke f-nek, akkor az $f(x) = (x - c)g(x)$ egy nemtriviális felbontás (Miért?).

$\Longrightarrow$

Mivel $2 = 0 + 2 = 1 + 1$, illetve $3 = 0 + 3 = 1 + 2$, és más összegként nem állnak elő, ezért amennyiben f-nek van nemtriviális felbontása, akkor van elsőfokú osztója. A korábbi állítás alapján ennek van gyöke, és ez nyilván f gyöke is lesz.

Polinomok felbonthatósága $\mathbb{C}$ felett

Tétel (Felbonthatatlan polinomok $\mathbb{C}$ felett)

$f \in \mathbb{C}[x]$ pontosan akkor felbonthatatlan, ha $deg(f) = 1$.

Bizonyítás

$\Longleftarrow$

Mivel $\mathbb{C}$ a szokásos műveletekkel test, ezért korábbi állítás alapján teljesül.

$\Longrightarrow$

Indirekt tfh. $deg(f) \neq 1$. Ha $deg(f) < 1$, akkor $f = 0$ vagy f egység, tehát nem felbonthatatlan, ellentmondásra jutottunk.
$deg(f) > 1$ esetén az algebra alaptétele értelmében van gyöke f-nek. A gyöktényezőt kiemelve az $f(x) = (x - c)g(x)$ alakot kapjuk, ahol $deg(g) \geq 1$ (Miért?), vagyis egy nemtriviális szorzat-előállítást, így f nem felbonthatatlan, ellentmondásra jutottunk.

Az algebra alaptételét itt használtuk, de nem bizonyítottuk!

Polinomok felbonthatósága $\mathbb{R}$ felett

Tétel (Felbonthatatlan polinomok $\mathbb{R}$ felett)

$f \in \mathbb{R}[x]$ pontosan akkor felbonthatatlan, ha

- *$deg(f) = 1$, vagy*
- *$deg(f) = 2$, és f-nek nincs (valós) gyöke.*

Bizonyítás

$\Longleftarrow$

Ha $deg(f) = 1$, akkor korábbi állítás (test fölötti elsőfokú polinom...) alapján f felbonthatatlan.
Ha $deg(f) = 2$, és f-nek nincs gyöke, akkor korábbi állítás (test fölötti másodfokú polinom...) alapján f felbonthatatlan.

$\Longrightarrow$

Ha f felbonthatatlan, akkor nem lehet $deg(f) < 1$. (Miért?)
Ha f felbonthatatlan, és $deg(f) = 2$, akkor nem lehet gyöke. (Miért?)

De még nem vagyunk kész! Még nem láttuk, hogy ne lehetne kettőnél magasabb fokú egy $\mathbb{R}$ felett irreducibilis polinom...

Polinomok felbonthatósága $\mathbb{R}$ felett

Bizonyítás folyt.

Tfh. $deg(f) \geq 3$. Az algebra alaptétele értelmében f-nek mint $\mathbb{C}$ fölötti polinomnak van $c \in \mathbb{C}$ gyöke. Ha $c \in \mathbb{R}$ is teljesül, akkor a gyöktényező kiemelésével f egy nemtriviális felbontását kapjuk (Miért?), ami ellentmondás.
Legyen most $c \in \mathbb{C} \setminus \mathbb{R}$ gyöke f-nek, és tekintsük a
$g(x) = (x-c)(x-\overline{c}) = x^2 - 2\,\mathrm{Re}(c)x + |c|^2 \in \mathbb{R}[x]$ polinomot.
f-et g-vel maradékosan osztva létezik $q, r \in \mathbb{R}[x]$, hogy $f = qg + r$.
$r = 0$, mert $deg(r) < 2$, és r-nek gyöke $c \in \mathbb{C} \setminus \mathbb{R}$.
Vagyis $f = qg$, ami egy nemtriviális felbontás, ez pedig ellentmondás.

Megjegyzés

Ha $f \in \mathbb{R}[x]$-nek $c \in \mathbb{C}$ gyöke, akkor $\overline{c}$ is gyöke, hiszen

$$f(\overline{c}) = \sum_{j=0}^{deg(f)} f_j(\overline{c})^j = \sum_{j=0}^{deg(f)} \overline{f_j} \cdot \overline{c^j} = \sum_{j=0}^{deg(f)} \overline{f_j c^j} = \overline{\left(\sum_{j=0}^{deg(f)} f_j c^j\right)} = \overline{f(c)} = \overline{0} = 0.$$

Polinomok felbonthatósága $\mathbb{Z}$ felett

Definíció (primitív polinom)

$f \in \mathbb{Z}[x]$-et primitív polinomnak nevezzük, ha az együtthatóinak a legnagyobb közös osztója 1.

Lemma (Gauss)

Ha $f, g \in \mathbb{Z}[x]$ primitív polinomok, akkor fg is primitív polinom.

Bizonyítás

Indirekt tfh. fg nem primitív polinom. Ekkor van olyan $p \in \mathbb{Z}$ prím, ami osztja fg minden együtthatóját. Legyen i, illetve j a legkisebb olyan index, amire $p \nmid f_i$, illetve $p \nmid g_j$ (Miért vannak ilyenek?). Ekkor fg-nek az $(i+j)$ indexű együtthatója $f_0 g_{i+j} + \ldots + f_i g_j + \ldots + f_{i+j} g_0$, és ebben az összegben p nem osztója $f_i g_j$-nek, de osztója az összes többi tagnak (Miért?), de akkor nem osztója az összegnek, ami ellentmondás.

Polinomok felbonthatósága $\mathbb{Z}$ felett

Állítás ($\mathbb{Z}$ feletti polinom felírása primitív polinom segítségével)

Minden $0 \neq f \in \mathbb{Z}[x]$ *polinom felírható* $f = df^*$ *alakban, ahol* $0 \neq d \in \mathbb{Z}$, *és* $f^* \in \mathbb{Z}[x]$ *egy primitív polinom.*

Bizonyítás

Ha f-ből az együtthatók legnagyobb közös osztóját kiemeljük, és azt d-nek választjuk, akkor megkapjuk a megfelelő előállítást.

Megjegyzés

Az előállítás lényegében (előjelektől eltekintve) egyértelmű, így f^* főegyütthatóját pozitívnak választva egyértelmű.

Polinomok felbonthatósága $\mathbb{Z}$ felett

Állítás ($\mathbb{Q}$ feletti polinom feírása primitív polinom segítségével)

Minden $0 \neq f \in \mathbb{Q}[x]$ polinom felírható $f = af^*$ alakban, ahol $0 \neq a \in \mathbb{Q}$, és $f^* \in \mathbb{Z}[x]$ egy primitív polinom.

Bizonyítás

Írjuk fel f együtthatóit egész számok hányadosaiként. Ha végigszorozzuk f-et az együtthatói nevezőinek legkisebb közös többszörösével, c-vel, majd kiemeljük a kapott $\mathbb{Z}[x]$-beli polinom együtthatóinak d legnagyobb közös osztóját, akkor megkapjuk a megfelelő előállítást $a = d/c$-vel.

Megjegyzés

Az előállítás lényegében egyértelmű: ha f^* főegyütthatóját pozitívnak választjuk, akkor egyértelmű.

Polinomok felbonthatósága $\mathbb{Z}[x]$ felett

Tétel (Gauss tétele $\mathbb{Z}[x]$-re)

Ha egy $f \in \mathbb{Z}[x]$ előállítható két nem konstans $g, h \in \mathbb{Q}[x]$ polinom szorzataként, akkor előállítható két nem konstans $g^*, h^* \in \mathbb{Z}[x]$ polinom szorzataként is.

Bizonyítás

Tfh. $f = gh$, ahol $g, h \in \mathbb{Q}[x]$ nem konstans polinomok. Legyen $f = df^*$, ahol $d \in \mathbb{Z}$, és $f^* \in \mathbb{Z}[x]$ primitív polinom, aminek a főegyütthatója pozitív. Ha felírjuk g-t ag^{**}, h-t pedig bh^{**} alakban, ahol $g^{**}, h^{**} \in \mathbb{Z}[x]$ primitív polinomok, amiknek a főegyütthatója pozitív, akkor azt kapjuk, hogy $df^* = f = gh = abg^{**} \cdot h^{**}$. Mivel Gauss lemmája szerint $g^{**} \cdot h^{**}$ is primitív polinom, továbbá f előállítása primitív polinom segítségével lényegében egyértelmű, ezért $f^* = g^{**}h^{**}$, és $d = ab$, vagyis $f = dg^{**}h^{**}$, és például $g^* = dg^{**}$, $h^* = h^{**}$ választással kapjuk f kívánt felbontását.

Polinomok felbonthatósága $\mathbb{Z}$ felett

Következmény

$f \in \mathbb{Z}[x]$ primitív polinom pontosan akkor felbontható $\mathbb{Z}$ fölött, amikor felbontható $\mathbb{Q}$ fölött.

Bizonyítás

$\Longrightarrow$

Legyen $f \in \mathbb{Z}[x]$ egy primitív polinom, ami felbonható $\mathbb{Z}$ felett. Legyen $f = gh$ az f nemtriviális felbontása $\mathbb{Z}$ felett. Mivel f primitív, ezért f és g egyike sem konstans, így $f = gh$ nemtriviális felbontás $\mathbb{Q}$ felett is.

$\Longleftarrow$

A Gauss-tételből következik az állítás.

Polinomok felbonthatósága $\mathbb{Z}$ felett

Tétel (Schönemann-Eisenstein-kritérium)

Legyen $f(x) = f_n x^n + f_{n-1}x^{n-1} + \ldots + f_1 x + f_0 \in \mathbb{Z}[x]$, $f_n \neq 0$ legalább elsőfokú primitív polinom. Ha található olyan $p \in \mathbb{Z}$ prím, melyre

- $p \nmid f_n$,
- $p | f_j$, ha $0 \leq j < n$,
- $p^2 \nmid f_0$,

akkor f felbonthatatlan $\mathbb{Z}$ fölött.

Bizonyítás

Tfh. $f = gh$. Mivel p nem osztja f főegyütthatóját, ezért sem a g, sem a h főegyütthatóját nem osztja (Miért?). Legyen m a legkisebb olyan index, amelyre $p \nmid g_m$, és o a legkisebb olyan index, amelyre $p \nmid h_o$. Ha $k = m + o$, akkor

$$p \nmid f_k = \sum_{i+j=k} g_i h_j,$$

mivel p osztja az összeg minden tagját, kivéve azt, amelyben $i = m$ és $j = o$.

Polinomok felbonthatósága $\mathbb{Z}$ felett

Bizonyítás (folytatás)

Tfh. $f = gh$. *Mivel* p *nem osztja* f *főegyütthatóját, ezért sem a* g, *sem a* h *főegyütthatóját nem osztja (Miért?). Legyen* m *a legkisebb olyan index, amelyre* $p \nmid g_m$, *és* o *a legkisebb olyan index, amelyre* $p \nmid h_o$. *Ha* $k = m + o$, *akkor*

$$p \nmid f_k = \sum_{i+j=k} g_i h_j,$$

mivel p *osztja az összeg minden tagját, kivéve azt, amelyben* $i = m$ *és* $j = o$. *Innen* $k = n$, *ebből pedig* $m = deg(g)$ *és* $o = deg(h)$ *következik. Nem lehetnek* m *és* o *egyszerre pozitívak, mert akkor* $p|g_0$ *és* $p|h_0$ *miatt* $p^2|g_0h_0 = f_0$ *következne, ami ellentmondás. Így* g *vagy* h *konstans polinom, és mivel* f *primitív, csak konstans* ± 1, *azaz egység lehet.*

Megjegyzések

- A feltételben f_n és f_0 szerepe felcserélhető.
- A tétel nem használható test fölötti polinom irreducibilitásának bizonyítására, mert testben nem léteznek prímek, hiszen minden nem-nulla elem egység.

Racionális gyökteszt

Tétel (Racionális gyökteszt)

Legyen $f(x) = f_n x^n + f_{n-1} x^{n-1} + \ldots + f_1 x + f_0 \in \mathbb{Z}[x]$, $f_n \neq 0$ *primitív polinom. Ha* $f\left(\frac{p}{q}\right) = 0$, $p, q \in \mathbb{Z}$, $(p, q) = 1$, *akkor* $p|f_0$ *és* $q|f_n$.

Bizonyítás

$$0 = f\left(\frac{p}{q}\right) = f_n \left(\frac{p}{q}\right)^n + f_{n-1}\left(\frac{p}{q}\right)^{n-1} + \ldots + f_1\left(\frac{p}{q}\right) + f_0 \quad / \cdot q^n$$

$$0 = f_n p^n + f_{n-1} q p^{n-1} + \ldots + f_1 q^{n-1} p + f_0 q^n$$

$p|f_0 q^n$, mivel az összes többi tagnak osztója p, és így $(p, q) = 1$ miatt $p|f_0$.
$q|f_n p^n$, mivel az összes többi tagnak osztója q, és így $(p, q) = 1$ miatt $q|f_n$.

Megjegyzés

f primitívsége nem szükséges feltétel, csak praktikus. (Miért?)

A racionális gyökteszt alkalmazása

Állítás ($\sqrt{2}$ irracionális)

$\sqrt{2} \notin \mathbb{Q}$.

Bizonyítás

Tekintsük az $x^2 - 2 \in \mathbb{Z}[x]$ polinomot.
Ennek a $\frac{p}{q}$ alakú gyökeire ($p, q \in \mathbb{Z}$, $(p, q) = 1$) teljesül, hogy $p|2$ és $q|1$, így a lehetséges racionális gyökei ± 1 és ± 2.

Véges testek

Tekintsük valamely p prímre a $\mathbb{Z}_p$ testet, továbbá egy $f(x) \in \mathbb{Z}_p[x]$ felbonthatatlan főpolinomot. Vezessük be a $g(x) \equiv h(x) \pmod{f(x)}$, ha $f(x)|g(x) - h(x)$ relációt.
Ez ekvivalenciareláció, ezért meghatároz egy osztályozást $\mathbb{Z}_p[x]$-en.

Minden osztálynak van $deg(f)$-nél alacsonyabb fokú reprezentánsa (Miért?), és ha $deg(g), deg(h) < deg(f)$, továbbá g és h ugyanabban az osztályban van, akkor egyenlőek (Miért?). Tehát $deg(f) = n$ esetén bijekciót létesíthetünk az n-nél kisebb fokú polinomok és az osztályok között, így p^n darab osztály van.

Az osztályok között értelmezhetjük a természetes módon a műveleteket. Ezeket végezhetjük az n-nél alacsonyabb fokú reprezentánsokkal: ha a szorzat foka nem kisebb, mint n, akkor az $f(x)$-szel vett osztási maradékot vesszük.

Véges testek

$f \nmid g$ esetén a bővített euklideszi algoritmus alapján
$d(x) = u(x)f(x) + v(x)g(x)$.
Mivel $f(x)$ felbonthatatlan, ezért $d(x) = d$ konstans polinom, így $\frac{v(x)}{d}$ multiplikatív inverze lesz $g(x)$-nek.

Tétel (NB)

Az ekvivalenciaosztályok halmaza a rajta értelmezett összeadással és szorzással testet alkot.

Megjegyzés

Tetszőleges p prím és n pozitív egész esetén létezik p^n elemű test, mert létezik n-ed fokú felbonthatatlan polinom $\mathbb{Z}_p$-ben.

Megjegyzés

Véges test elemszáma prímhatvány, továbbá az azonos elemszámú testek izomorfak.

Véges testek

Példa

Tekintsük az $x^2 + 1 \in \mathbb{Z}_3[x]$ felbonthatatlan polinomot (Miért az?). A legfeljebb elsőfokú polinomok: $0, 1, 2, x, x+1, x+2, 2x, 2x+1, 2x+2$.
Az összeadás műveleti táblája:

+	0	1	2	x	x+1	x+2	2x	2x+1	2x+2
0	0	1	2	x	x+1	x+2	2x	2x+1	2x+2
1	1	2	0	x+1	x+2	x	2x+1	2x+2	2x
2	2	0	1	x+2	x	x+1	2x+2	2x	2x+1
x	x	x+1	x+2	2x	2x+1	2x+2	0	1	2
x+1	x+1	x+2	x	2x+1	2x+2	2x	1	2	0
x+2	x+2	x	x+1	2x+2	2x	2x+1	2	0	1
2x	2x	2x+1	2x+2	0	1	2	x	x+1	x+2
2x+1	2x+1	2x+2	2x	1	2	0	x+1	x+2	x
2x+2	2x+2	2x	2x+1	2	0	1	x+2	x	x+1

Például:

$$2x + 2 + 2x + 1 = 4x + 3 \overset{\mathbb{Z}_3}{=} x$$

Véges testek

Példa folyt.

$\cdot$	0	1	2	x	x+1	x+2	2x	2x+1	2x+2
0	0	0	0	0	0	0	0	0	0
1	0	1	2	x	x+1	x+2	2x	2x+1	2x+2
2	0	2	1	2x	2x+2	2x+1	x	x+2	x+1
x	0	x	2x	2	x+2	2x+2	1	x+1	2x+1
x+1	0	x+1	2x+2	x+2	2x	1	2x+1	2	x
x+2	0	x+2	2x+1	2x+2	1	x	x+1	2x	2
2x	0	2x	x	1	2x+1	x+1	2	2x+2	x+2
2x+1	0	2x+1	x+2	x+1	2	2x	2x+2	x	1
2x+2	0	2x+2	x+1	2x+1	x	2	x+2	1	2x

Például:

$$(2x+2)(2x+1) = 4x^2 + 6x + 2 \overset{\mathbb{Z}_3}{=} x^2 + 2 = (x^2+1) + 1$$

Feladat: Legyen $\mathbb{F}_9 = \mathbb{Z}_3[x]/(x^2+1)$. Mik lesznek a $z^2 + 1 \in \mathbb{F}_9[z]$ polinom gyökei?